

A MŰVÉSZ ESETE A JÓINDULATÚ ZSARNOKKAL

A KOMÁROMI JÓKAI SZÍNHÁZ
ALSZENTEK ÖSSZEESKÜVÉSE CÍMŰ
ELŐADÁSÁRÓL

1.

Közismert, hogy Mihail Bulgakov Sztálin kedvenc színházi szerzője volt, *A Turbin család napjait* tizenöt alkalommal nézte végig a Generalisszimusz. Ehhez képest az *Alszentek összeesküvése* [*Képmutatók cselszövése* (Molière)] Sztanislavszkij és Nyemirovics-Dancsenkó rendezésében a Pravda elmarasztaló kritikája miatt a hetedik előadás után levették a műsorról. Azt viszont méltányolhatjuk, hogy a szerzőt az akkori divat ellenére sem a gulágra nem vitték el, s még csak agyon sem lötték. Vélhetőn azért nem, mert még meg kellett írnia a fiatal Lelkipásztor (Sztálin egyik mozgalmi neve) drámáját. Meg is írta, 1939-ben, s azonnal betiltották, mondván: „Sztálin nem lehet egy fiktív cselekmény hőse”.

Elbert Jánossal együtt talán kimondhatjuk, hogy Bulgakov színműveinek túlnyomó többsége „a művész és a hatalom konfliktusán” alapszik. Esetünkben is, hiszen párhuzamosan oszthatnánk a szerepeket Moszkva és Párizs között, Berlin és London között, Bukarest és Pozsony között; mindegyik helyszínnek megvan a maga Jean-Baptiste Poqueline Molière-je, s a maga Nagy Lajosja.

A pozsonyi színt színháztörténeti szempontból érdemes feleleveníteni: hiszen a felvidéki magyar színjátszás utolsó száz évének minden mozzanata a mindenkori politika függvénye volt.

Rekonstruálhatnánk Faragó Ödön színigazgató évtizedes harcát V. Šrobárral, Szlovákia teljhatalmú miniszterével, Holocsy István és Kolár Péter reménytelen csörtéit a kinevezett inténdánsokkal stb., holott jóhiszeműen azt is gondolhattuk, hogy a rendszerváltás után a politika visszahúzódott a két felvidéki magyar színház működési területéről. Balgaság.

2.

Minden kétséget kizáróan a *Bányavirág* mellett az *Alszentek összeesküvése* a Komáromi Jókai Színház utóbbi öt évadának a legjelentősebb bemutatója, rendezőileg, dramaturgiailag, színészileg, a járulékos szakmákkal együtt. Érdemes megjegyezni és tudatosítani: ez egy remek társulat melynek színészei, ha megszimatolják, hogy a rendező alkotótársakként keze-

li őket, teremtő művészekké válnak, ha kell, romantikusokká, ha a szerep úgy kívánja, akár a commedia dell'arte üveg-
létráján az egekbe tornázzák magukat.

Dramaturgiai szempontból minden-
képpen érdekes, hogy a rendező (Martin
Huba m. v.) és a dramaturg (Varga Eme-
se) Karig Sára fordítását választotta, ho-
lott az Elbert-fordítás lényegesen kifino-
multabb, líraibb. Nyilván azért döntöttek
így, mert a Karig-fordítás nyersanyaga
közelebb áll a Huba által forszírozott
szlovák nyelvű szöveghez. A drama-
turg becsületére legyen mondva, hogy
helyenként becsempészett egy-egy mon-
datot Elbert János fordításából, különös
tekintettel Molière (Mokos Attila) varáz-
latos rögtönzésére: „Ó, Múzsza, Múzsza,
csalfa Tháliám!” Varga kitűnő munkát
végzett az előadás építkezésében, nem
véletlen, hogy Huba mester ragaszkod-
dik hozzá. A nyitózene viszont nem
való ebbe a kompozícióba – bár értem
a történelmi időkötő ív szándé-
kát, de angolul megszólalni a Napkirály
színházában mindenképpen fővesztés-
sel járó bűn. A másik suta dramaturgi-
ai mozzanat a hamiskártyás De Laissac
márki (Skronka Tibor) s a király (Rancsó
Dezső m. v.) kártyapartija, mely azáltal
sikkad el, hogy először előkészítetlen,
majd nincs folytatása; a segítségül hívott
igazságos bolond (Ropog József) jelenése
erőtlen, nem jelent megoldást.

A díszlet – Jozef Ciller m. v. munkája
– minden rögzített és mozdítható elemé-
vel a színészi lendületet szolgálja: akkor
és ott nyílik, amikor és ahol mutatni akar
valamit, akkor és ott zárul, amikor a tit-
kokat el kell takarnia. Színvilága teljes
összhangot képez Peter Čanecký m. v.
jelmezeivel; bravúros összhatás: minden
egy kicsit pompázatos és minden egy
kicsit kopott. Közreműködött a Királyi

Balett Juraj Letonay m. v. koreográfiája
szerint, jól. Az aláfestő zenét, az ariákat
kivéve, Lakatos Róbert m. v. szerezte;
helyenként öncélúnak tűnt, nem csiszol-
lódott össze az előadás finom rezdülése-
ivel, s olykor bizony a tempójával sem.

Az *Álszentek összeesküvése*, mint annyi
más Bulgakov-színmű, színház a szín-
házban; a szerepre való ráhangolódás
idején arra kényszeríti a színészt, hogy
tanuljon. Nem elég a Bulgakov-szöveg
elsajátítása, kell a *Tartuffe* és kell a *Képzelt
beteg* is. Ciller remek díszlete mögött, fö-
lött, mentén ott forrong egyre a tartuffe-i
végzet, a „hatalomtól való függés tra-
gédiája”, egyszersmind a hatalomnak
a megszűnéstől való örökös rettegése,
képzelt betegsége. Huba a szereppel való
azonosulás lehetőségét minden színész-
nek felkínálta, volt, aki élt a lehetőséggel,
volt, aki nem.

Két alakítást mindenképpen ki kell
emelni: a Nagy Lajos királyt alakító
Rancsó Dezsőét és Bandor Évát, aki
Madeleine Béjart személyét formálta
meg.

Rancsó szerepdefiníciója: a panto-
mimszínész kilép önmagából és megszól-
lal, akár egy ótvaros lelkű angyal. Fensé-
gesen elegáns, szellemes és zseniálisan
felületes.

Bandor Madeleine-je az önmaga lel-
két csonkoló tüneményes áldozat.

Huba kimagasló pedagógiai készsége-
ről tett tanúbizonyosságot akkor, amikor
elhitette Tóth Tiborral, hogy Marquis
D'Orsigni, a „Félszemű” számára csak
egy szerep. Sokkal több volt annál: a civil
Tóth Tibor lelkülete egyesült a „Félsze-
mű” lelkületével, ami egy emlékezetes
karakteralakítással jutalmazott meg ben-
nünket. Egyszerre volt otromba és fair.

A Charles de la Grange-t alakító Tóth
Károly e. h. bemutatóról bemutatóra bi-

zonyítja vitathatatlan színészi tehetségét. Szerepformálása most is tiszta volt és magas hőfokú.

Szabó Viktor Zacharie Moirronja egészen Molière verbális elárulásáig ragyog. Az önmarcangoló, akár az önfeláldozás árán is mindent jóvátenni akaró vezeklő pillanatai helyenként modorosra sikerültek.

A Párizs érsekét alakító Olasz István túlságosan jó ember ahhoz, hogy aljassága hihető legyen. A cselszövés a szavak szintjén működött, de a szíve Molière-ért vérzett.

Majorfalvi Bálint (Bűvész, Húség testvér) és Bernáth Tamás (Philibert Du Croisy / Erő testvér) azáltal erősítették az előadást, hogy nem epizodistákként voltak jelenek, hanem alkotókként, különös tekintettel a kihallgatási jelenetre.

Bárdos Judit Armande Béjart Molière szerepében alulteljesített, hiányzik a színésznő mesterségbeli tudása. A Molière iránti rajongása talán az első színpadi találkozásukkor még hihető, a későbbiekben viszont olyan értelmezhetetlen infantilis pózokba keveredik, amelyekből kilábalni mindvégig képtelen. S ezt a felületességet bizony olykor elfogadja a Molière-t alakító Mokos Attila is: együtt szédülnek bele abba a verembe, amely-

ből Mokos feladatát előtornázza magát, Bárdos viszont nem.

Magyar színpadokon mások mellett Major Tamás, Darvas Iván, Eperjes Károly, Jordán Tamás játszották Bulgakov Molière-jét. Mindegyik más és más egyéniség. S természetesen Mokos is más. És nyilván más a zseni és más a pojáca is. Az első felvonásban még csak kereste, a másodikban már megtalálta önmagát.

Örömmel szölok még a Jean-Jacques Boutont alakító Csúka Ottóról (m. v.), aki nemcsak kiegyensúlyozottan visszafogott és végtelenül tudatos játékkal szerzett kellemes meglepetést, hanem tiszta magyar beszédével is. Foglalkoztatni kell őt.

Az előadásban részt vettek még: Dékány Nikolett, Nagy László és Németh István.

Emlékezetes előadás volt, stílusában egységes, átgondolt, mind dramaturgiailag, mind rendezőileg, mind színésziileg. Több mint tisztességes: arra utaló, hogy ezzel a társulattal bátran hozzá lehet nyúlni olyan színművekhez is, amelyek megkívánják az alkotói jelenlétet.

Martin Huba úgy nyilatkozott, hogy valószínűleg az *Alszentek összeesküvése* volt az utolsó komáromi rendezése. Remek szellemi kondícióban van, nagy kár lenne, ha betartaná a szavát.